

УРОК 6

Тема уроку: Природні умови та ресурси Європи.

Мета:

навчальна: охарактеризувати особливості природи Європи, оцінити ступінь забезпеченості регіону різними видами природних ресурсів, сформувані в учнів систему знань про особливості розміщення країн, природно-ресурсний потенціал;

розвивальна: розвивати вміння критично мислити, виділяти істотні ознаки, порівнювати, будувати логічні схеми, встановлювати взаємозв'язки, тлумачити факти та погляди, робити висновки, сприяти розвитку комунікативних властивостей мовлення;

виховна мета: виховувати зацікавленість до сучасного світу, бажання розуміти соціально-економічні процеси, які в ньому відбуваються.

Хід уроку

Відомо, як одного разу безліч людей вирішили викопати скарб. Вони взяли всі необхідні інструменти і вирушили шукати його там, де він мав бути закопаний. Люди розподілилися по території і почали розкопки.

Деякі швидко втомилися, і подумали, що скарб не вартий таких зусиль. Деякі знаходили осколки черепиці та часом думали, що це і є скарб. Інші насолоджувалися своєю працею, думаючи, що в цьому радість пошуку і здобуття. Деякі дивлячись на велику кількість каменів і бруду навколо, втрачали віру, бо вони були слабкі духом. Було багато інших людей, які відчували різні речі, вкладаючи в роботу сили і час. Минав час, сили вичерпувалися і вони ставали жертвами помилок і вигадок.

Ті, хто був наполегливий, нарешті, знаходили скарб, на відміну від тих хто займався спорами і балаканиною. Ті, хто не знайшов скарб, присвятили залишок своїх днів пошуку пояснень і виправдань цьому. Заплуталися і обдурені, повірилися від одного мудреця до іншого, випитуючи, що за скарб це був, де він зараз, і як його знайти.

Мудреці, всі як один, відповідали, що цим людям не стане доступним нічого з цього, до тих пір, поки вони не стануть такими ж, як ті, хто досяг успіху в пошуках. Але багато цих слів не розуміли, вони були впевнені, що з самого початку володіли всіма якостями: розумом, тілом і духом, достатніми для успішного завершення пошуків.

І ми з вами будемо наполегливими в пошуках нових знань і знайдемо сьогодні скарб із знаннями про природні ресурси і умови регіону Європа.

План.

1. Природні умови Європи.
2. Природні ресурси.

Пригадайте!

1. Що таке природні умови і природні ресурси?
2. Пригадайте з попередніх курсів, який тип клімату переважає в регіоні?
3. Які форми рельєфу, ґрунти?

1. Природні умови Європи

Європа знаходиться на заході континенту Євразія. З трьох сторін оточена морями. Її захід і південь омивають води Атлантичного океану. Великий вплив на формування природи регіону має Північноатлантична течія. Моря Атлантичного океану: Північне та Балтійське омивають схід регіону, а Середземне, Чорне та Азовське – південь. Моря Північного Льодовитого океану: Норвезьке, Баренцове, Карське, Біле омивають регіон на півночі. На сході регіону знаходиться безстічне Каспійське море.

Берегова лінія регіону дуже порізана затоками і протоками, тому регіон має багато островів та півостровів. Більшість держав мають приморське положення.

У рельєфі Європи переважають горбисті й хвилясті рівнини, гори розташовані переважно на півдні (Андалузські, Балканські, Апенніни, Альпи, Піренеї, Карпати) та півночі (Скандинавські). Найбільша рівнина — Східноєвропейська. Наявність активних вулканів (Ісландія, Італія). Сейсмічна активність на півдні. Основна частина Європи розташована в межах помірною кліматичного поясу, на півночі лежать субарктичний, а на півдні — субтропічний пояси. Кліматичні ресурси основної частини регіону достатні для продуктивної сільськогосподарської діяльності та виробництва електроенергії за допомогою альтернативних джерел (вітрової, сонячної).

2. Природні ресурси

Самостійно попрацюйте з поданим матеріалом, підручниками, картами, додатковими джерелами інформації і заповнюють таблицю за зразком.

	Північна Європа	Південна Європа	Західна Європа	Східна Європа
Мінеральні				
Водні				
Земельні				
Біологічні				
Рекреаційні				

Природні ресурси

До природних ресурсів належить сукупність компонентів та явищ навколишнього середовища, що їх людина може безпосередньо використовувати у своїй господарській діяльності. Географія природних ресурсів вивчає розміщення і структуру окремих видів ресурсів, оцінює їх з економічного погляду, визначає ресурсозабезпеченість, а також розглядає питання їх відтворення, раціонального використання й охорони.

Природно-ресурсний потенціал – це сукупність наявних природних ресурсів певної території: світу, регіону, країни або її частини.

Природні ресурси розміщені на планеті нерівномірно. Забезпеченість ними залежить від запасів, обсягів і темпів їх використання. Систематизація даних про різні види природних ресурсів завершується складанням відповідних кадастрів. Наприклад, існують земельний, лісовий, водний кадастри. Вони слугують основою для економічного оцінювання природноресурсного потенціалу певної території.

Природні ресурси європейського регіону дуже різноманітні. **Проте за тривалий час використання вони зазнали суттєвого виснаження.** Передусім це стосується мінеральної сировини.

Мінеральні ресурси

Основою для розвитку промисловості є мінеральні ресурси (корисні копалини). Переважна більшість їх видів належить до вичерпних та невідновних.

У надрах країн Європи зосереджено різноманітні корисні копалини. Однак частина з них у більшості країн або є кількісно незначною (нафта, природний газ, руди кольорових металів), або їх видобуток припинено через виснаження зручних для розробки шарів, тому високу собівартість (наприклад, кам'яне вугілля в Німеччині, Бельгії, Великій Британії). Унаслідок цього більшість країн Європи дуже залежать від імпортової мінеральної сировини. Проте деякі країни регіону вирізняються значними покладами окремих видів корисних копалин, наприклад залізних і уранових руд, калійних солей.

Родовища паливних ресурсів приурочені до осадового чохла платформ і передгірських прогинів. Більшість країн Європи належить до територій, що відчувають дефіцит паливної сировини, особливо нафти і природного газу. Їх поклади, що придатні для експлуатації, виявлено лише в кількох країнах.

Шельф Північного моря – нині один з важливих нафтогазоносних районів у світі (мал. 16). Там на мілководді, затопленому 150 млн років тому, бракувало кисню, що уповільнювало розклад органічних решток, які перетворювалися на значні поклади вуглеводнів. Нині шельф моря являє собою ряд велетенських нафтогазоносних провінцій. Активні пошуки нафти і природного газу там почалися після Другої світової війни, а з 1971 р. почалася експлуатація Норвегією великих газових родовищ. Згодом від них було прокладено газопроводи, якими блакитне паливо надходить до Німеччини, Бельгії, Франції, Великої Британії. Нині шельф Північного моря поділений між п'ятьма країнами. Найбільші площі дна належать Великій Британії (46 %) та Норвегії (27 %), значно менші – Нідерландам (10 %), Данії (9 %), Німеччині (7 %), Бельгії та Франції (по 0,5 %). 90 % нафти та газу видобувають з невеликих глибин – до 60 м, хоча деякі сягають 3 500 – 4 500 м.

Росія за запасами нафти посідає 8-ме місце в світі, а за запасами газу поступається лише Ірану. Чималі запаси нафти зосереджено в європейській частині Росії у Волго-Уральській нафтоносній провінції, яку розробляють близько 100 років. Вона сформувалася на глибині 1,8 – 3,0 км в осадовому чохлі Східноєвропейської платформи. Звідси починаються найдовші нафтопроводи, якими нафта надходить до України та інших країн Європи. Але справжні скарби російського «чорного золота» та природного газу розташовані за Уралом у Західносибірському басейні – найбільшому за площею нафтогазоносному басейні світу. Він розміщений у межах потужного осадового чохла молодшої платформи на глибині 2–3 км. Басейн почали розробляти після Другої світової війни. Звідти починаються одні з найдовших у світі газопроводів, якими надходить природний газ до країни Європи.

Кам'яне вугілля видобувають в Європі протягом кількох століть. Біля його басейнів формувалися старі промислові райони. Ланцюг кам'яновугільних родовищ тягнеться через всю Європу: від Великої Британії до України (мал. 17). Унікальними за покладами басейнами були: Донбас (Україна, Росія), Верхньосілезький (Польща), Рурський (Німеччина), Остравсько-Карвінський (Чехія). Значні поклади вугілля також мали Велика Британія та Франція. Проте з середини ХХ ст. через виснаження ресурсів собівартість кам'яного вугілля зростає. До Європи почали завозити дешеве американське, австралійське та південноафриканське вугілля. Через те видобуток кам'яного вугілля стрімко скоротився. Більшу частину шахт було закрито.

Інше ставлення до вугільних запасів в Росії, де їх розробка триває. На території Росії розміщуються 4 з десяти найбільших у світі за покладами вугільних басейнів. Щоправда вони переважають у важкодоступних азійських регіонах країни, що утруднює їх освоєння. Основним за видобутком є Кузнецький басейн (Кузбас), який дає понад половину від усього об'єму вугілля в Росії.

Рудні ресурси приурочені до щитів давніх платформ або поясів складчастості. Лідирують в Європі за покладами залізних руд у перерахунку на корисну речовину Росія (18 % світових запасів) та Україна (9 %). Також є значні запаси залізних руд у Швеції. Найбільшим залізородним басейном у світі нині вважається Курська магнітна аномалія в європейській частині Росії. Розвідані запаси там становлять близько 30 млрд тонн. Басейн виявлений у другій половині XVIII ст. за аномальною поведінкою магнітної стрілки компаса. Найбагатші руди із вмістом металу майже 65 % відомі в Україні (Білозерське родовище).

Руди кольорових металів залягають суцільним поясом на півдні Європи. Там є поклади мідних та поліметалічних руд (Іспанія, Сербія, Румунія, Болгарія), ртутні руди (Іспанія, Італія). Найбільшим у Європі міднородним басейном є Люблінський у Польщі. Багато родовищ мідних руд також є в Росії на Кольському півострові та Уралі. Україна посідає 1-ше місце в світі за покладами марганцевих руд. В Європі виділяється велика Середземноморська провінція, багата на алюмінієві руди боксити, поклади яких тягнуться через Францію, Хорватію, Грецію, Угорщину. Великі поклади уранових руд сконцентровано у Швеції та Франції.

З нерудних ресурсів у Європі виділяються поклади калійних солей, які відомі в Росії (район Приуралля), Німеччині та Білорусі. Є родовища самородної сірки (Польща, Україна), графіту (Чехія), апатитів (Кольський півострів у Росії), білої глини (каоліну) (Україна, Німеччина), будівельного каменю (українського граніту, італійського білого мармуру).

Водні ресурси

Хоча Європу перетинає велика кількість річок, які є основним джерелом водних ресурсів, більшість країн регіону недостатньо забезпечена ними.

Найбільше їх споживають промисловість та сільське господарство. Тривале безконтрольне використання водних ресурсів призвело до їх виснаження. Більшість озер і річок у регіоні зазнають сильного забруднення. Особливо відчувають дефіцит води через кліматичні особливості південна та східна її частини.

Найбільший гідроенергопотенціал мають річки Скандинавських гір (зокрема, в Норвегії сконцентровано 1/3 всього потенціалу гідроенергії Європи) та Альп.

Земельні ресурси

Переважна частина регіону багата на земельні ресурси. Найкращі в світі ґрунти – чорноземи – знаходяться на території України, півдні Росії, в Угорщині. Родючі бурі лісові ґрунти вкривають більшу частину середньої частини Європи. На середземноморському узбережжі сформувалися багаті на поживні речовини коричневі ґрунти. Кислі дерново-підзолисті ґрунти знаходяться у середній частині Європи. Вони придатні для освоєння за умов інтенсивної меліорації. Тундрово-глеєві, що майже не використовуються у землеробстві, займають крайню північ регіону.

Європа вирізняються найвищим показником коефіцієнта земельного використання серед регіонів світу. Тут найвищий рівень розораності земель – 29%, що перевищує середньосвітовий показник у 2,5 рази. В окремих країнах цей показник сягає 50%: Україна, Угорщина, Польща, Румунія. Під пасовищами зайнято

18% земель. Найвищий коефіцієнт земельного використання характерний для Нідерландів, Румунії, Польщі, Данії – 80%, а найнижчий – для Італії та Португалії – 14-16%. Резервів для розширення орних земель в Європі небагато. В деяких приморських країнах широко використовується незвичний шлях розширення суходолу за рахунок «наступу» на море. Так, у Нідерландах до 40% площі держави складають **польдери** – відвойовані у моря за допомогою спеціально споруджених дамб та гребель ділянки.

Біологічні ресурси

Лісові ресурси більшості європейських країн були сильно виснажені у минулі століття у зв'язку з будівництвом та розорюванням ґрунтів. Тепер вони збереглися переважно у північних районах у зоні тайги та в горах.

Нині на одного європейця припадає 0,3 га. Лісом вкрито понад 1/3 території Європи і це єдиний регіон світу, де площа лісів зростає. «Лісовим цехом» Європи називають Скандинавські країни, які постачають деревину та лісоматеріали на європейський ринки. Цим країнам притаманні найвищі показники лісистості території. Величезні площі під лісами має європейська північ Росії. Багатими на ліс є також Білорусь, Австрія, Албанія.

В Європі також користуються попитом недеревні лісові ресурси: збирання грибів, меду, лісових ягід, лікарських рослин.

Лісистість території країн Європи, %

Рекреаційні ресурси

Рекреаційними називають природні умови та ресурси, а також суспільні об'єкти, які можуть використовуватися для відпочинку, туризму та охорони здоров'я.

Рекреаційні ресурси поділяють на **природно-рекреаційні** та **культурно-історичні**. Країни Європи мають найрізноманітніші природно-рекреаційні ресурси, які є основою для розвитку курортного господарства. Серед морських курортів відомі Лазурний Берег (Франція), Італійська Рив'єра, Золоті Піски (Болгарія), Мальта, Балеарські Острови (Іспанія), Адріатичне узбережжя Хорватії та Чорногорії

тощо. Гірськими курортами вирізняються Швейцарія, Австрія, Словаччина, Норвегія. В Європі є місця, що багаті на термальні та мінеральні джерела. Це Баден в Австрії, Спа в Бельгії, Карлові Вари в Чехії, Бат у Великій Британії та інші.

Величезними є й культурно-історичні цінності регіону, тому туристів приваблюють Афіни, Рим, Ватикан, Париж, Лондон, Краків та багато інших міст-музеїв.

Проблемне запитання.

Чи існує пряма залежність між наявними природними ресурсами і рівнем розвитку окремих країн Європи? Доведіть свою відповідь, використовуючи конкретні приклади.

ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ:

1. <https://sway.office.com/kcoTuYqNyMh4gIIB?ref=Link&loc=play>

Опрацювати параграф підручника Безуглий В.В. Географія (рівень стандарту): підручн. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти навч. закл. – Київ: Генеза, 2018. – 192 с. § 4.